

Het assistentschap: weg tot of hinderpaal voor het doctoraat

Auteur: Ronan Van Rossem^a

Contact: ecoom@ugent.be

^a Centre for Social Theory, Universiteit Gent

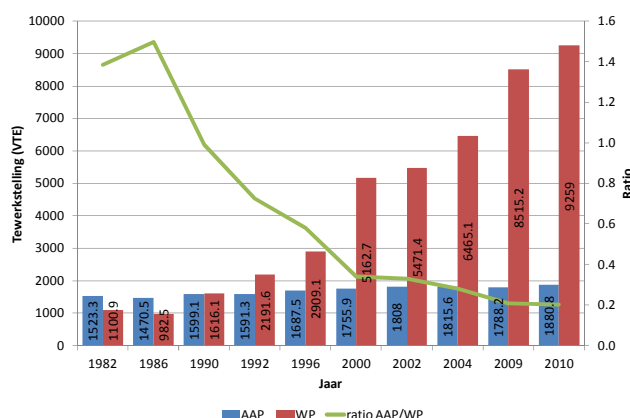
INLEIDING

Het assistentschap is een gevestigde waarde in de academische traditie in Vlaanderen. In een ver verleden werd het assistentschap gezien als een eerste stap in de richting van een academische carrière met aan het einde een hoogleraarschap. Het assistentschap was een soort leerjongenschap waarbij de junior onderzoeker door zijn mentor de knepen van het vak aangeleerd werd. Dit is echter definitief voorbij. Niet alleen is de kans om door te stromen naar een vaste academische aanstelling sterk afgenomen, maar de assistent heeft ook aanzienlijke concurrentie gekregen van junior onderzoekers in andere statuten. Waar in de jaren '80 van vorige eeuw het aantal assistenten nog steeds beduidend hoger was dan deze in andere statuten, en er voor elk lid van het wetenschappelijk personeel (WP) nog ongeveer 1,4 leden waren van het assisterend academisch personeel (AAP), was er in 2010 voor elk WP-lid nog slecht 0,2 AAP-leden. Dit is niet het gevolg van een dalend aantal AAP-leden, want hun aantal is vrij constant gebleven en zelfs lichtjes gestegen over de laatste decennia, maar wel van de explosieve groei van het aantal WP-leden, van 1101 in 1982 tot 9259 in 2010.

De opdracht van assistenten is nog steeds een stuk ruimer dan deze van andere junior onderzoekers. Naast hun doctoraatsonderzoek dienen zij nog steeds een aanzienlijk deel van hun tijd te besteden aan onderwijs en andere dienstverlening. In ruil daarvoor krijgen ze zes jaren (eventueel verlengbaar met een extra jaar) om het doctoraat te behalen waar anderen het meestal in vier jaren dienen te klaren.

In de optiek van de groei naar een kenniseconomie, zoals vastgelegd in de Lissabon overeenkomst (European Commission 2000), heeft de productie van hoogopgeleide onderzoekers, d.w.z. doctoraathouders, veel meer aandacht gekregen (VRWB & VLOR 2008). Het beleid

streeft ernaar om de universiteiten niet alleen meer doctoraten te laten produceren, maar dit ook sneller te laten gebeuren. In het licht van deze nieuwe klemtonen is het assistentschap mogelijks een verouderd concept.

(Bron: VLIR, 2010, en eigen berekeningen)

opmerking: deze cijfers bevatten ook postdoctorale medewerkers

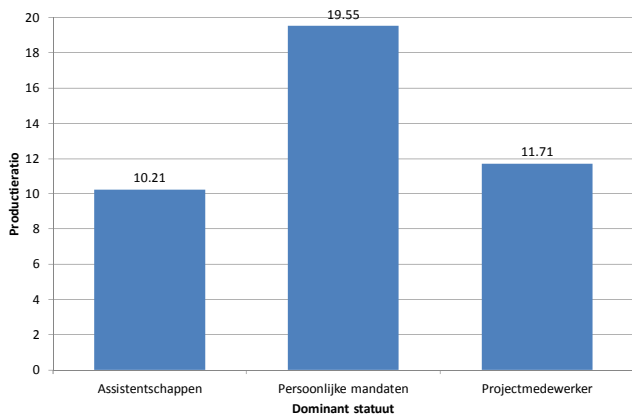
Figuur 1: Evolutie van het de omvang van het assisterend academisch personeel (AAP) en het wetenschappelijk personeel (WP) aan de Vlaamse universiteiten in voltijds equivalenten (VTE), periode 1982-2010

BEVINDINGEN

EFFICIËNTIE VAN DE DOCTORAATSPRODUCTIE

De efficiëntie van de doctoraatsproductie wordt het beste samengevat door de doctoraatsproductieratios, die meten hoeveel doctoraten er geproduceerd worden per 100 geïnvesteerde persoonjaren. Figuur 2 toont dat er duidelijke verschillen zijn in de doctoraatsproductieratios naargelang het dominant statuut¹ van tewerkstelling. De resultaten in Figuur 2 tonen dat de productieratio voor doctorandi met als dominant statuut het assistentschap beduidend slechter zijn, niet alleen in vergelijking met doctorandi in persoonlijke mandaten, maar ook met deze op projecten. Waar voor elke 100 persoonjaren

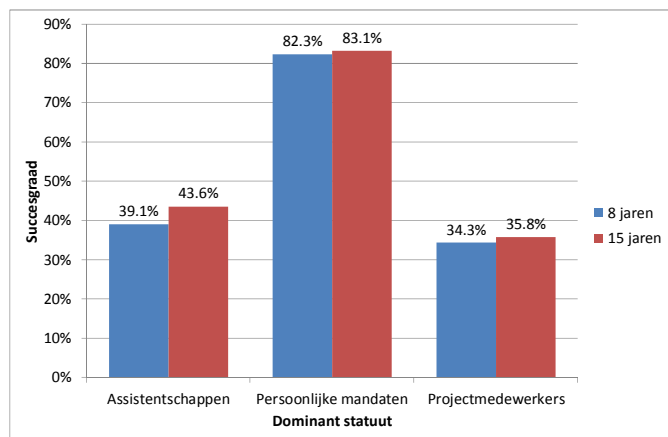
geïnvesteed in personen met als dominant statuut een persoonlijk mandaat (aspirant FWO, IWT, BOF, ...) er gemiddeld 19,55 doctoraten geproduceerd worden, en elke 100 persoonsjaren geïnvesteed in projectmedewerkers nog gemiddeld 11,71 doctoraten opleveren, is dit per 100 persoonsjaren geïnvesteed in assistenten slechts 10,21 doctoraten².

(Bron: Groenvynck et al., 2011, Tabel 13, en eigen berekeningen)

Figuur 2: Doctoraatsproductieratios naar dominant statuut van tewerkstelling voor cohorten van 1995-1996 tot 2000-2001

SUCCESSGRAAD

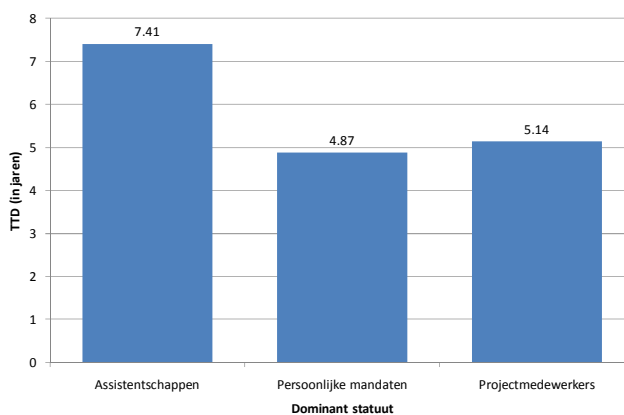
(Bron: ECOOM-UGent 2011, en eigen berekeningen)

Figuur 3: Succesgraden m.b.t. behalen van het doctoraat na 8 en 15 jaren sinds eerste aanstelling, naar dominant statuut

Een eerste reden voor het verschil in efficiëntie met betrekking tot de doctoraatsproductie is dat assistenten minder geneigd zijn om het doctoraat ooit te behalen. Figuur 3 toont de succesgraad naar dominant statuut. Normaal gezien wordt de succesgraad gedefinieerd als het percentage doctorandi dat binnen de acht jaren na de eerste aanstelling hun doctoraat behaalt, maar aangezien

assistenten door de band langere aanstellingen hebben dan doctorandi op persoonlijke mandaten of projectmedewerkers werden hier ook de succesgraden na 15 jaren weergegeven. Zoals de houders van persoonlijke mandaten hebben assistenten een doctoraatsverwachting. Bij de projectmedewerkers is dit minder duidelijk, omdat er daar een groot aantal is dat nooit daadwerkelijk naar een doctoraat toewerkt³. Dat deze laatsten dus een vrij lage succesgraad hebben (34% na 8 jaren, 36% na 15) is niet echt verwonderlijk. De succesgraad voor assistenten ligt echter nauwelijks hoger (39% na 8 jaren, 44% na 15) en blijft beduidend lager dan deze van doctorandi op persoonlijke (onderzoeks)mandaten, waar liefst 82% reeds het doctoraat behaalde na 8 jaren, en 83% na 15 jaren. Deze resultaten tonen ook dat er na 8 jaren nog weinig doctorandi hun doctoraat afwerken, ook niet onder de assistenten.

TIJD TOT HET DOCTORAAT

(Bron: Groenvynck et al., 2011, Tabel 9, en eigen berekeningen)

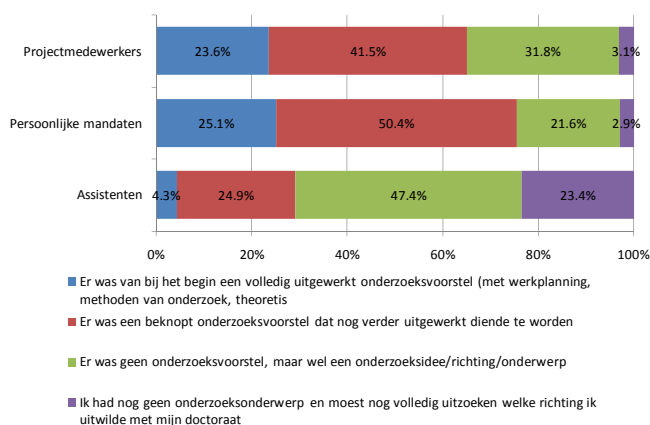
Figuur 4: Tijd tot doctoraat (TTD) in jaren voor doctoraten behaald in academiejaar 2008-2009, naar dominant statuut

Een tweede factor die bijdraagt aan de lagere efficiëntie van de doctoraatsproductie van assistenten is dat ze er beduidend langer over doen om het doctoraat af te werken dan doctorandi in andere dominante statuten. Figuur 4 toont de gemiddelde tijd die men nodig had om het doctoraat te behalen voor de doctorandi die hun doctoraat behaalden in het academiejaar 2008-2009. De assistenten in deze cohorte hadden gemiddeld 7.4 jaren nodig gehad, waar projectmedewerkers gemiddeld maar iets meer dan vijf jaren nodig hadden en doctorandi met persoonlijke mandaten het gemiddeld in minder dan vijf jaren deden. Hierbij dient opgemerkt te worden dat assistentschappen normaal een langere looptijd hebben dan de andere statuten en het dus niet abnormaal is dat ze er langer over doen om hun doctoraat te bereiken. Een

assistentschap duurt gewoonlijk zes jaren (met de mogelijkheid tot een zevende jaar) terwijl de aanstelling in de andere overwegend vier jaren of minder duren. Deze langere aanstelling voor assistenten is bedoeld hen te compenseren voor de tijd besteed aan onderwijstaken. Verder valt hier ook op dat ongeacht het dominant statuut de gemiddelde tijd nodig om het doctoraat te behalen de normale looptijd van het statuut overstijgt wat er op wijst dat een groot deel van de doctorandi meerdere opeenvolgende aanstellingen hebben vooraleer ze hun doctoraat behalen.

ERVAREN PROBLEMEN

Waarom zijn assistenten minder succesvol in het doctoreren dan doctorandi in andere statuten? Op het eerste zicht hebben assistenten alles wat een succesvol doctoraat mogelijk dient te maken: een relatief vaste betrekking voor een langere periode, en, in vergelijking met projectmedewerkers, een grotere vrijheid om zelf hun onderwerp af te bakenen.

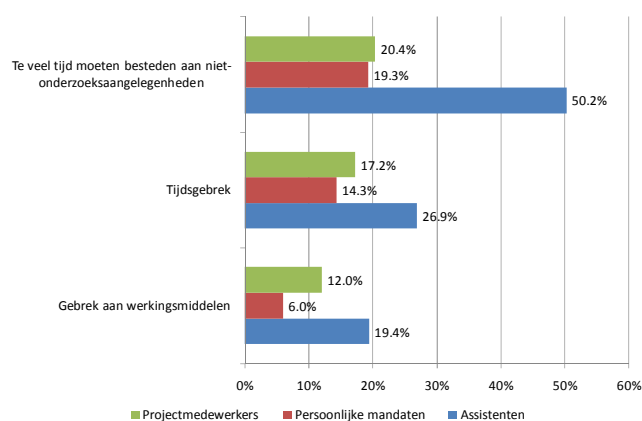
(Bron: ECOOM-UGent, 2008, en eigen berekeningen)

Figuur 5: Aanwezigheid van onderzoeksvoorstel bij aanvang van aanstelling, naar statuut

Dat deze vrijheid ook mogelijk negatieve consequenties heeft blijkt o.a. uit Figuur 5. ECOOM bevroeg in 2008 de junior onderzoekers aan vier Vlaamse universiteiten⁴ over hun ervaringen (ECOOM-UGent, 2008). Men vroeg hen o.a. naar de mate waarin bij aanvang van hun aanstelling zij reeds over een uitgewerkt onderzoeksvoorstel beschikten. Figuur 5 toont de antwoorden op deze vraag, uitgesplitst naar het statuut van de doctorandi. Hieruit wordt duidelijk dat assistenten veel vaker begonnen zonder een onderzoeksvoorstel in vergelijking met doctorandi op een persoonlijk mandaat of projectmedewerkers. Meer dan 70% van de assistenten stelde niet over een onderzoeksvoorstel te beschikken bij aanvang van hun aanstelling, terwijl dit bij de

persoonlijke mandaten onder de 25% ligt⁵, en bij de projectmedewerkers rond de 35%. Hierdoor is het mogelijk dat assistenten te veel tijd verspillen met het zoeken naar een geschikt onderwerp. Als men aan de doctorandi vroeg om men nog bezig was met het doctoraat antwoorden 9% van de assistenten er niet (meer) aan te werken. Bij diegenen op persoonlijke mandaten bedraagt dit maar 2%⁶.

In dit onderzoek werd ook gepeild naar de problemen die doctorandi ervoeren bij het voeren van hun onderzoek. Sommige van deze problemen werden beduidend vaker genoemd door assistenten dan door doctorandi in een ander statuut (zie Figuur 6). Zo vermeldt meer dan de helft van de assistenten dat ze te veel tijd moeten besteden aan activiteiten die niets met onderzoek te maken hebben. Bij de doctorandi in andere statuten schommelt dit rond de 20%. Assistenten rapporteren ook beduidend vaker tijdsgebrek en een gebrek aan werkingsmiddelen als belemmeringen voor het voeren van hun onderzoek. Al deze problemen zijn rechtstreeks gerelateerd aan het statuut van de assistent. Het statuut van de assistent vereist dat men tot de helft van de tijd besteedt aan het ondersteunen van onderwijs of dienstverlening aan de universiteit, wat natuurlijk beknibbelt op de tijd die beschikbaar is voor onderzoek. Doordat assistenten, in tegenstelling tot doctorandi op persoonlijke mandaten of projectmedewerkers, niet kunnen beschikken over werkingsmiddelen, zijn zij afhankelijk van de middelen van anderen (waaronder de vak- en onderzoeksgroepen)

(Bron: ECOOM-UGent, 2008, en eigen berekeningen)

Figuur 6: Verschillen in ervaren belemmeringen bij het voeren van onderzoek, naar statuut

BESLUIT

Deze resultaten wijzen er op dat het assistentschap een vrij inefficiënt middel is als het produceren van

doctoraten het doel is. Niet alleen is de succesgraad van assistenten lager dan die van doctorandi op andere statuten, d.w.z. dat zij minder kans hebben om ook daadwerkelijk het doctoraat te behalen; maar indien men doctoreert doet men er gemiddeld ook meer dan twee jaar langer over dan hun collega's in andere statuten.

De opdracht van de assistenten is echter beduidend ruimer dan alleen de productie van een doctoraat, want naast onderzoek vervullen zij nog belangrijke taken met betrekking tot onderwijs en dienstverlening. Het lijkt er echter op dat deze andere taken in belangrijke mate interfereren met hun onderzoek en het afwerken van het doctoraat. Deze andere opdrachten zouden wel mogen wegen op de tijd tot het doctoraat, maar niet op hun succesgraad, en ook daar doen assistenten het beduidend slechter dan andere doctorandi met persoonlijke mandaten.

Men kan zich dan ook afvragen of het assistentschap niet een verouderd statuut is dat nog dateert van de tijd toen het vaak de eerste stap was in een lange academische carrière, en waar het de doctorandi via een klassiek "master - apprentice" model klaarstoomde voor een professorschap. Vandaag leiden het assistentschap, en het doctoraat in het algemeen, in veel mindere mate naar een verdere academische carrière. De overgrote meerderheid van de recente doctors dient een loopbaan uit te bouwen buiten de universiteit daar de Vlaamse universiteiten niet in staat zijn het toenemende aantal doctoraathouders te absorberen. Het assistentschap wordt dusdanig meer en meer een anachronisme dat niet langer voldoet aan de eisen van de moderne universiteit of aan die van de kennismaatschappij.

universiteiten. Telling 1 februari 2010. Brussel: VLIR; 2010.

VRWB, Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid & VLOR, Vlaamse Onderwijsraad. *Onderwijs: kiem voor onderzoek en innovatie.* (Advies 119) Brussel: VRWB; 2008.

¹ Daar onderzoekers over hun loopbaan vaak in verschillende statuten tewerkgesteld zijn, bv. men begint als projectmedewerker en stapt later over op een assistentschap, gebruikt ECOOM het concept van het dominant statuut welk aantoont wat het belangrijkste statuut is waarin men gedurende de ganse loopbaan in tewerkgesteld is (voor meer details, zie Groenvynck et al. 2011).

² Er wordt wel een lichte verbetering vastgesteld in de doctoraatsproductieratio van assistenten. Voor de instroomcohorten 1995-96 t.e.m. 1999-2000 was deze 10.21 waar die voor de cohorten 1990-91 t.e.m. 1994-95 maar 9.61 was.

³ Welke projectmedewerkers wel verwacht worden te doctoreren en welke niet is onmogelijk te bepalen, gezien de overgrote meerderheid op een doctoraatsbursaalsoort statuut tewerkgesteld wordt en zich dus ook dienen in te schrijven voor het doctoraat, ook al is er geen eigenlijke doctoraatsverwachting.

⁴ UA, UGent, UHasselt, en VU Brussel.

⁵ Deze bevinding is op zich reeds eigenaardig daar het onderzoeksvoorstel een van de criteria waarop dergelijke persoonlijke mandaten worden toegekend.

⁶ Bij de projectmedewerkers ligt dit nog hoger, namelijk op 12%, maar onder hen zijn er ook een aantal op projecten die niet toelaten om te doctoreren.

REFERENTIES

ECOOM-UGent. *Survey of junior researchers* [Databestand].

ECOOM-UGent. Gent: Universiteit Gent, Centre for Social Theory; 2008.

ECOOM-UGent. HRRF, *Human Resources in Research – Flanders* [Databestand]. ECOOM-UGent. Gent: Universiteit Gent, Centre for Social Theory; 2011.

European Commission. *The Lisbon European council -- An agenda for economic and social renewal for Europe.* Brussels: European Commission; 2000 Feb 28; DOC/00/7. 23 p.

Groenvynck; Hans ; Vandeveld, Karen; De Boyser, Katrien; De Grande, Hannelore; Leyman, Annik; Derycke, Hanne, & Van Rossem, Ronan. *Basisindicatoren HRRF: ECOOM-UGent databank 2010.* Gent: HR₂; 2011.

VLIR, Vlaamse Interuniversitaire Raad. *Statistische gegevens betreffende het personeel aan de Vlaamse*